International Journal
of
Kannada Research

International Journal of Kannada Research
www.kannadajournal.com

ISSN: 2454–5813
IJSR 2017; 3(2): 01-06
© 2017 IJKS
www.kannadajournal.com
Received: 01-02-2017
Accepted: 02-03-2017

ಲತಾ ರೈ
ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

Correspondence
ಲತಾ ರೈ
ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರ ಕಾಲದ (ಕ್ರಿ.ಶ.325–1004) ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು :ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ.

ಲತಾ ರೈ

ಪೀಠಿಕೆ
ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ನಾಗರೀಕತೆ ಆರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. 'ಕಸುಬುದಾರ' ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವಂತದ್ದು ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಕಸುಬು ಮತ್ತು ಯಾಂತ್ರಿಕತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುವಿನ ಕಾನೂನು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ 16 ವಿಧದ ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು, ಯಂತ್ರವಿಜ್ಞಾನ (ಮೆಕ್ಯಾನಿಕಲ್), ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕಲೆ, ಕರಕುಶಲಕಲೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ವಿಧದ ಕರಕುಶಲತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ[1]. ಈ ಲೇಖನವು ಕ್ರಿ.ಶ. 4ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ 10ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳಿದ ತಲಕಾಡಿನ ಗಂಗರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆದ ರೀತಿ ಹಾಗೆ ಅವುಗಳು ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ
ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸ್ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರದ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದರು ಅವರ ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮಾಹಿತಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ[2]. ಎಮ್.ವಿ.ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ರವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕುರಿತು ಔದ್ಯಮಿಕ ವರ್ಗಗಳ ಕುರಿತು ಇವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ[3]. ಬಿ. ಷೇಕ್ ಆಲಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ[4].

ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು
ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಘವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೃಷಿ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ಕಾಲದಿಂದ ಜನರು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ಯಮದ ಪರಿಣಿತಿಯು ಸಂಪ್ರದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ[5]. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿ, ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು, ಅನುಸರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಗರೀಕ ಮತ್ತು ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಗಂಗರು ಕ್ಷತ್ರೀಯ ವಂಶಸ್ಥರಾಗಿದ್ದು ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿದ್ದು, ನಂತರ ವೈಶ್ಯರು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಾಗಿದ್ದು, ಇವರು ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಗಳು ಅಥವಾ ಸೆಟ್ಟಿಗಳ ಒಂದು ಸಂಘವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಸೆಟ್ಟಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ನಂತರ ಶೂದ್ರರು ಕೃಷಿಕರಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯವರಾಗಿದ್ದರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಾತಿ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಕಸುಬುಗಳು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉಪಜಾತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಸುಬುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು, ಅವುಗಳು ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ದೇವರು,

ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು, ಉಡುಗೆತೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಸುಬುದಾರರೆಂದರೆ ಕಮ್ಮಾರರು, ಕುಂಬಾರರು, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು, ಗಾಣಿಗರು, ಚಮ್ಮಾರರು, ಬುಟ್ಟಿತಯಾರಕರು, ನೇಯ್ಗೆಯವರು, ಶಂಖತಯಾರಕರು, ಹೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಮುತ್ತು ತಯಾರಕರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು[6]. ಲೋಹದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಕಾಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಬಾರೀ ಕಾವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದಾಗ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಗೆ ತಯಾರಿಸಿ ಕೆಂಪು ಕೆಂಪಾದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು, ಬಡಗಿಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಕೊಡಲಿ, ಉಳಿ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಧನಗಳು ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮಣಿಸುವ ಇಕ್ಕಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ರೈತನು ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವಾಗ ಗದ್ದೆ, ನೇಗಿಲು, ಮನೆ ಬಾಗಿಲು, ಬಂಡಿಗಳು, ಮುಂತಾದವುಗಳು, ಚಿನಿವಾರನು ಚಿನ್ನದ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಟಚ್‌ಸ್ಟೋನ್‌ನನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಂಚುಗಾರನು ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲ್ಮೆ ಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ಆಕಾರವನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮುದ್ರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ನಯಗೊಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ರಂಧ್ರ ಕೊರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಚಾಕುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಂಖದಿಂದ ಬಳೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು[7].

ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭದ ಕಾಲದ ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅವುಗಳ ರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ಖನನ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ತೆಂಗಿನ ಗರಿ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೌಕ ಸಮಚತುಷ್ಕೋನಾಕೃತಿ, ವರ್ತುಲಾಕೃತಿ ಮುಂತಾದ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಗಡಿರೇಖೆಯ ಹೊರಗೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕೋಪಾಕರದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರ ಮುಟ್ಟುಗಳ ಉಪಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇವಿನಮರ, ಅರಳಿಮರ, ಅತ್ತಿಮರ, ಹಲಸಿನಮರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಕಂಬಗಳು, ಜಗಲಿ, ಕೋಣೆಗಳು, ಕಂಪೌಂಡ್, ಗೋಡೆ, ಬಾಗಿಲು, ಕಿಟಕಿ, ಮಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬಡಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಮನ್ನೆದೆರೆ’ ಎಂಬ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು ಅಲ್ಲದೆ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಿಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗೊಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನವರಂಗಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು[8].

ಗಂಗವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಾಯೋಜಕತ್ವ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಶಾತವಾಹನ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ, ಕಲೆ, ಮತ್ತು ಕೈಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಔದ್ಯಮಿಕ ವರ್ಗಗಳ ಸಮರ್ಥ ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ವೀರಪಾಂಚಳರುಗಳೆಂದರೆ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು, ಕಮ್ಮಾದ ಆಚಾರಿಗಳು, ಕಮ್ಮಾರರು, ಬಡಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗರು ಮುಂತಾದವರು ಅಯ್ಯಾಹೊಳೆಯ 500 ಸ್ವಾಮಿನ್ಸ್, ವೀರ ಬಣಜಿಗರು, ಗವರೆಗಳು, ಸೆಟ್ಟಿಗುತ್ತರು, ಅಂಕಕಾರರು, ಮಣಿಗಾರರು, ತೆಲ್ಲಿಗರು, ಚಿಪ್ಪಿಗರು, ಗೊತ್ತಲಿಗಳು(ಟೈಲರ್ಸ್) , ದೇಶದ ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇದ್ದವು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದವು[9]. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ,

1. ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತು

ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ‘ಶಿಲ್ಪಿ’ಗಳೆಂದು ರೂವಾರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರೂವಾರಿಗಳೆನ್ನುವ ಬಿರುದು ಅವರ ಶಿಲ್ಪ ವಿದ್ಯಾ ಕೌಶಲದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಮಿಸಿರಬೇಕು. ಇವರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರತಿಮೆ ಬಹುಮುಖವಾದುದು. ಶಿಲಾವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕೌಂಸ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಾವು ಚಿತ್ರಕಲಾಭಿಜ್ಞರೆಂದು ಮರದ, ಇಟ್ಟಿಗೆಯ, ದಂತದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರರೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶಿಲ್ಪದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದವರು[10]. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರಹಗಾರರನ್ನು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳು ದೇವಾಯಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರುಗಳನ್ನು ಆಚಾರಿಗಳು, ರೂವಾರಿ ಮತ್ತು ಓಜಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರುಗಳು ಕಸುಬುಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗರ ಶ್ರೀಪುರುಷನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮಆಚಾರ್ಯರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಹಾಗೂ ಲಲಿತಕಲೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೇ ಮಾಧವನ ಪೆನುಕೊಂಡ ಶಾಸನವನ್ನು ಅಪ್ಪಪ ಎನ್ನುವ ಚಿನಿವಾರನ ಮಗ ಆರ್ಯ ಎನ್ನುವವನು ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ[11]. ಧುರ್ವಿನೀತನ ಪೆನ್ನೂರು ದಾನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಚೋಮತತ್ತರ ಎನ್ನುವ ಬಡಗಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತತ್ತರ ಎಂದರೆ ಚಿನಿವಾರ ಈತನೂ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೋಮತತ್ತರನು ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆತನಿಗೆ ರಿಕ್ ಖಂಡೂಕ ಒಂದು ತುಂಡು ಭೂಮಿ ,ಬಂಜರು ಭೂಮಿ, ಗ್ರಾಮ, ಮನೆಯ ಜಾಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ[12]. ದುರ್ವೀನೀತನ ದೀವೆಗರ್ ಪಟವನ್ನು ಕುನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನ ಮನೆತನದ ಕೊಂಗುಣಿ ಪೆರ್ರ್ನತತ್ತರನು ತಾಮ್ರ ಪಟವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದೇಯದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಖಂಡೂಕವಾಪ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ[13]. ಶ್ರೀಪುರುಷನ ಅಗಳಿ ಶಾಸನವನ್ನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಆಚಾರ್ಯರು ಕೆತ್ತಿದ್ದು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈತನಿಗೆ 2ಖಂಡೂಗ ಭೂಮಿ 4 ಖಂಡೂಗ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ[14]. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉನ್ನತ ಹಂತವನ್ನು ಏರಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಆಚಾರ್ಯನು ಜನಿವಾರ ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಪಾಂಚಲರ ಮೂಲಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಚಾರಿ ಎನ್ನುವ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಓಜ ಅಥವಾ ಓಜಾ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಶ್ರೀಮತ್ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಬಹುಶಃ ಗುರು ಅಥವಾ ಆಚಾರ್ಯ ಎನ್ನುವ ಪದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಿಡಿಗೋಜ ಅನ್ನುವವನು ಗೊಮ್ಮಟ ಮೂರ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.828 ಒಂದನೇ ರಾಜಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧುರೋಜಾ ಎನ್ನುವವನು ಇದ್ದನು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳು ರೂವಾರ, ಗೊಂದಲ, ಬದಿವ, ಮಚ್ಚಚಾರಿ, ಪರುವರಿಗಲ, ಗಂದ, ರೂರವರಿ ಗಿರಿ, ವಗ್ರದಂಡ ಇವರುಗಳ ಪ್ರಭಾವವು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಕಾಣಬಹುದು[15].

ಶಾಸನ ಪಾಠವನ್ನು ಬರೆದ ಕತೃ ಕೆತ್ತಿದ ಶಿಲ್ಪಿ ಇವರಿಂದ ಶಾಸನವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಯಥೇಚ್ಚವಾಗಿ ಸಂಭಾವನೆ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿಯು ತಾಮ್ರ ಪಟವೊಂದನ್ನು ಕೊರೆದದ್ದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಖಂಡುಗ ಭತ್ತದ ಭೂಮಿಯೂ ಎರಡು ಹೊಲಗಳೂ ತನಗೆ ದೊರೆತವು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತೋಟಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿಯು ತನಗೆ ಬಂದಿರುವ ಭೂಮಿ ತೋಟಗಳನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದತ್ತಿಗಳ (ದೇವಭೋಗ) ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತಾಮ್ರಪಟಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಶಿಲೆಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೊರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಶಾಸನದ ವಿಷಯವನ್ನು ಓಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಓಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸಿದ್ದಪಡಿಸಿದರೆ ಆತನೇ ಕೃತಿಕಾರ ಅದನ್ನು ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಳಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬರೆದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು ಶಿಲ್ಪಿ ಅದನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಶಾಸನವು ಸಿದ್ದವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕೆಲವು

ಸಾರಿ ಮೂವರ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆದಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರನ್ನು ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಹೇಮಕರ್ಮ ಲೋಹಕರ್ಮ ಶಿಲಾಕರ್ಮ ರತ್ನಕರ್ಮ ಕಾಷ್ಟಕರ್ಮ ಚಿತ್ರಕರ್ಮ ಪತ್ರಕರ್ಮ(ಪತ್ರಚ್ಛೇದ) ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ ಹಸ್ತಕುಶಲತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಎರಡು ಒಂದು– ವಿನಯ ಸೂಚಕವಾದ ''ಸರಸ್ವತೀಗಣ ಪಾದಪಂಕಜ ಭ್ರಮರಂ'' ಅಥವಾ ''ಸರಸ್ವತೀಗಣ ದಾಸಿ'' ಎಂಬುದು. ಇನ್ನೊಂದು –ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಸವಾಲು ಹಾಕುವಂತಿರುವ ''ಬಿರುದ ರೂವಾರಿ'' ಅಥವಾ ''ರೂವಾರಿ ಭೈರವ'' ಎಂಬುದು. ಗೊಮ್ಮಟನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಚಾವುಂಡರಾಯನು ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಿಸಿದನು. ಈ ಸಂಗತಿ ಆ ವಿಗ್ರಹದ ಪಾದಗಳ ಬಳಿ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಜಾತಿಯ ರಕ್ತದಲ್ಲೇ ಕಲೆಯ ಬೀಜಗಳು ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ[16]. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿರುವ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ ಪ್ರತಿಮೆ ಮತ್ತು ಆತಕೂರು ಹಾಗೂ ಬೇಗೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪದ ತುಂಡುಗಳು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಾಸನ ಕೆತ್ತನೆಗಾರನಾದ ಗಂಗಾಚಾರಿಯು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಆಭರಣವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತುವಿದ್ಯೆ ಶಿಲ್ಪ ಲೋಹವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಕುಶಲಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಅಂದರೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗನಿಗೆ ಹರಿದುಕೊಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇವರ ಹೆಸರುಗಳು ಆಚಾರ್ಯ(ರಿ), ಓಜ(ಉಪಾಧ್ಯಾಯ) ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿಂದ ಹೆಸರುಗಳು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ[17]. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಕುಟಿಕ'ರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಮ್ಮಾರರು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗಳೂ, ಬಡಗಿಗಳು, ಕಂಚುಗಾರರು, ಇದೇ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗಳೂ ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರೂ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದುದ್ದುಂಟು ಇವರನ್ನು ಕಮ್ಮಟಗಳಲ್ಲಿ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜರು ಇವರಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ ವೇತನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಊಹಿಸಬಹುದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಕಮ್ಮಾರರು(ಕರ್ಮ+ಕಾಱ). ಇವರ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ತಿದಿಯು ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೂತಿಯಿರುವ ಚರ್ಮದ ಚೀಲ. ಈ ಚೀಲವನ್ನು ಒತ್ತಿದರೆ ಗಾಳಿ ಬಂದು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಏಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಬಡಗಿ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾಚಾರ್ಯನ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಕಲೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಕರಗತ ಮಾಡಕೊಂಡಿದ್ದರು[18]. ಶಾಸನಗಳ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಬಡಗಿಗಳನ್ನು ಮರಾಚಾರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಒಂದನೇ ಕೊಂಗುಣಿವರ್ಮನ ನೊಣಮಂಗಲ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಪತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ತಾಮ್ರದ ಪಟ್ಟೆಯ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಡಗಿ ಮರಿಸೇನನ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮರಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು, ಮುರಿದುಹೋದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಇವರಿಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೂ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶಿಲ್ಪಿ, ಕಮ್ಮಾರ, ಅಕ್ಕಸಾಲೆ, ಮತ್ತು ಬಡಗಿಗಳು ಪರಸ್ಪರರ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದಿತೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಕಂಚುಗಾರರು ಕಂಚು ಮತ್ತು ಲೋಹದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಕೊಡತಿವಣ' ಎನ್ನುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕಮ್ಮಾರ ಮತ್ತು ಬಡಗಿಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಯಾಗಿದೆ[19]. ಇವರು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವರು, ಆದರೆ ಉಳಿದವರು ಇವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದಂತೆ ಶಾಸನವೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರಕುಶಲ ವೃತ್ತಿಗಳು:

ಶಾಸನಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ನೇಯ್ಗೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯು ತುಂಬ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ನೇಕಾರರು ಹತ್ತಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ರೇಷ್ಮೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಚೀನ, ಮಹಾಚೀನ ದುಕೂಲ ಮುಂತಾದ ಅತಿ ನವುರಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ನೇಯುತ್ತಿದ್ದರು ನೇಯ್ಗೆಯ ಮಗ್ಗಗಳಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು (ಮಗ್ಗದೆಱೆ), ಚಿಪ್ಪಿಗರು ಬಹುಶಃ ಕೈಸೂಜಿ ಹೊಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ಬುಟ್ಟಿ ಮೊರ ಬೊಂಬುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣೆಯುವ ವೃತ್ತಿಯು ಇದ್ದಿತು. 'ಕತ್ತರಿವಣ'ಎನ್ನುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಬಹುಶಃ ಚಿಪ್ಪಿಗರ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯ ತಯಾರಿಕೆಯೂ ಒಂದು. ತೈಲಿಗರು ಎಣ್ಣೆಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಗಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎತ್ತುಗಾಣ ಮತ್ತು ಕೈಗಾಣ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆ ಇತ್ತು. ಹೊಯ್ಸಳಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಗಾಣಗಳು ಇದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಗೃಹ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಕರಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಲಿತ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು[20]. ಸಮಕಾಲೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇತರ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಕೈಕಸುಬು ಇವುಗಳು ಉದ್ಯಮಶೀಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿವೆ. ಜಾತಿಗಳು ಅವರ ಉದ್ಯಮಗಳು ಅವರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಬಗೆಗಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ,

ಕುಂಬಾರಿಕೆ

ಮನೆಯ ನಿತ್ಯುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆ ಅರ್ಥಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವೇ ಆದರೆ ಮಡಕೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅದು ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಬೇಕಾದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಯಾರಿಸಲಾಯಿತು[20] ಮಡಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲಿಗೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಟ್ಟು ಚಕ್ರದ (ಕೋವಂಚಕ್ರ)ದ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಚಕ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕೋಲಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿ ಅವುಗಳು ಪ್ರಾತ್ರೆಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರ ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು 'ಅವುಗೆ'ಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರರು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರು[21]. ಅವುಗಳನ್ನು ಚಕ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ಚೌಕಟ್ಟಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಮಡಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ದೊರೆಯಿತು. ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಕಾಲದಿಂದ ಗೋಳಾಕೃತಿಯ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಆಳವಿಲ್ಲದ ಗಿನ್ನಾಲು, ನಳಿಕೆಯಿರುವ ಗಿನ್ನಾಲು, ತಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪೀಠ, ದೊಡ್ಡ ಎತ್ತರವಿರುವ ದುಂಡಗಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಮುಚ್ಚಳ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಪಾತ್ರೆಗಳಿದ್ದವು. ಕಾಯೋಲಿನ್ ಬಣ್ಣದ ಕೆಂಪು ಕಂದುಬಣ್ಣ ಲೇಪಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಂಚು, ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮನೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು 3ನೇಶತಮಾನದ ನಂತರ ಲೋಹದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಪಾತ್ರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅದರ ಮಾಲೀಕರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು[22].

ಎಣ್ಣೆತೆಗೆಯುವುದು

ಇದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು

ಕಾಣಬಹುದು ಈ ಉದ್ಯಮಶೀಲರನ್ನು ತೆಲ್ಲಿಗರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಒಂದೊಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ 50, 500, 1000 ಸಂಘಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಎಣ್ಣೆ ಹಿಂಡುವವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಪಾವತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತೆಲ್ಲಿಗರು ಇವರು ಎಣ್ಣೆ ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರು ಕೆಲವು ಬೀಜಗಳಿಂದ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಸಾಸಿವೆ ಹರಳೆಣ್ಣೆ, ಎಳ್ಳು, ಬೇವು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಲೋಕೋಪಕಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ[23]. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 'ಗಾಣದತೆಹೆ' ಅಂದರೆ ಗಾಣಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 3ಬಗೆಯ ಗಾಣಗಳಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಕೈಗಾಣ, ಎತ್ತುಗಾಣ, ಮೆಟ್ಟುಗಾಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಕೈಗಾಣ ಎಂದರೆ ಕೈಯಲ್ಲೆ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು, ಎತ್ತುಗಾಣ ಎಂದರೆ ಎತ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಮೆಟ್ಟುಗಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲ. ಸೊರಬ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತೈಲ ಗಿರಾಣಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತೈಲ ಜನರ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದಿನ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ಗಂಗ ರಾಜನು ಭೂಮಿ, 6 ಮನೆಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ಮಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದ[24].

ಜವಳಿ ತಯಾರಿಕೆ:

ಜವಳಿ ತಯಾರಿಕೆಯು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉದ್ಯಮವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತೆರಿಗೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ನೇಕಾರರು ಹತ್ತಿ ಮತ್ತು ರೇಷ್ಮೆಗಳಿಂದ ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಮೊದಲು ಹತ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ, ನೂಲಿನವಳೆಗಳು, ಬಟ್ಟೆ ನೇಯುವ ಯಂತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಹುಲಗೂರು, ಸೋಮನಾಥಪುರ, ಬೇಲೂರು, ಕದ್ದಲಗೆರೆ, ಬಳ್ಳಿಪುರ, ಚಿನ್ನಮಲಿ, ಓಬ್ಲಪುರ, ಬೊಗವಲ್ಲಿ, ಬೀನಮಂಗಲ, ಕೆಲ್ಲೆನಗೆರೆ, ಹಳೆಬೀಡು, ಅರಸಿಕೆರೆ, ಹೊನ್ನವರ, ಅಗಿಂದಪುರ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜವಳಿ ಉದ್ಯಮದ ಕುರಿತು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೇಯಲು ನೂಲಿನ ದಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಕಚ್ಚಾಸರಕುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ರೇಷ್ಮೆನೂಲು(ಪಟ್ಟೆ), ಉಣ್ಣೆ(ಕಂಬಳಿ), ಹಾಸುಬಟ್ಟೆ(ನಾರು), ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಆದರೆ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತಲ್ಲೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಥಾನಕ್ಕೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರನ್ನ ಪೊನ್ನರು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ರೇಷ್ಮೆ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಎಳೆಗಳ ಕಸೂತಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಣಿಯರು ಮಾತ್ರ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಧಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದರ್ಜಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರುಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೂಜಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿ ಹೊಂದಿದ ದರ್ಜಿಗಳು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಅವರ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಸೀರೆ, ತೆರೆಸೀರೆ, ಹೊದಿಕೆ, ನೂಲು, ನೂಲುವ ರಾಟೆ, ಕದಿರು, ಮತ್ತು ನೇಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮರದ ಹಲಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಣ್ಣೆಯ ಕಂಬಳಿಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹತ್ತಿ, ನೂಲು, ಮಗ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ನೂಲುದೆರೆ, ಮಗ್ಗದೆರೆ, ಮತ್ತು ಬಣ್ಣದೆರೆ ಎನ್ನುವ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾರಿಮುಡಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸೆಣಬಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು[25].

ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆ

ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ತಯಾರಿಕೆಯು ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಗಂಗವಾಡಿಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಸುಬು ಇದೆ. ಕಬ್ಬನ್ನು ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಳಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆನೆಗಳು ಮತ್ತು ನರಿಗಳು ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬನ್ನು ಆಲೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಜ್ಜಿ ಅದರ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದನ್ನು ಬಿಸಿ ಮಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಬಾಣಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹಲಗೆ ಮತ್ತು ದಿಣ್ಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. (ಬೆಲ್ಲದ ಉದ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಲಾಗುವ ತೆರಿಗೆಯ ಆಲೆದೆರೆ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಮರಳಿನ ಕಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕೋಪಕಾರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಲೋಕೋಪಾಕರದಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ರಸಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವಾಗ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ[26]. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸರಕು ಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ಮೇಲೆ ಅಲೆದೆರೆ ಎನ್ನುವ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ಗಂಗರು ಹೊಯ್ಸಳರ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಲಾರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಗಿರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ರವಾನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಜನರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಬ್ಬು ಗಿರಾಣಿಗಳು ಇದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ[27].

ರತ್ನಾಭರಣಗಳು

ರತ್ನಾಭರಣಗಳು ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಕಸುಬು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ರಾಜವರ್ಗದವರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ಜನರು ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಕೂಡ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡುವ ಕಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಮಟ್ಟದ ಆಭರಣಗಳ ನಾನಾ ವಿಧದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಸರ ತೋಳಬಂದಿ, ಕಂಕಣ, ಸೊಂಟದ ಪಟ್ಟಿ, ಕಂಟಿಸೂತ್ರ, ನೂಪುರ, ಕಿವಿಯೋಲೆ(ಕುಂಡಲಿ), ಕೈಕಡಗ, (ಕೇಯೂರ), ಕಿರೀಟ(ಮುಕುಟ), ಪದಕ, ಮೊದಲಾದವುಗಳು[28]. ಎಮ್ ಎಸ್ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆಸಿದ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ[29]. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳ ಬಳಕೆ ಅತೀ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಮಾಸ್ಕಿ, ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ, ಹೆಮ್ಮಿಗೆ,ಟಿ.ನರಸಿಪುರ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳು ದೊರೆತ್ತಿದ್ದು ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಮಣಿಗಳ ಮಾಲೆ ದೊರೆತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣಿಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದು ಅವಗಳು ಗಾತ್ರ ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದವು. ಅಗತ್ತೆ, ಪದ್ಮರಾಗ, ರೂಬಿ,ಮೊದಲಾದವುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮತ್ತು ಸೊಂಟದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂಪುರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಬಳೆಗಳು ಇದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಂಕಣಗಳು

ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದವು ಆಯತಾಕಾರದ ವಜ್ರ ಖಚಿತವಾದ ಗುಂಡುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು ಇದು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಕೊಳವೆಯಾಕೃತಿಯವು ಮಹಿಳೆಯರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅಲ್ಲದೆ ಕಿವಿಯೋಲೆಗಳ, ಉಂಗುರಗಳು, ಕಾಲಬೆರಳಿನ ಉಂಗುರಗಳು ಇವರ ಕಾಲದ ಆಭರಣವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಧರಣವಾದ ಹರಳಿನ ವಿಧದ ಉಂಗುರಗಳಿದ್ದ ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು[30].

ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅತೀ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲೋಕೋಪಕಾರದಲ್ಲಿ 7ನೇ ಅಧ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ವಿವಿಧ ಸಿಹಿಯಾದ ಸುವಾಸನೆಯ ಎಣ್ಣೆಗಳಾದ ಪಾದರಿ, ಕದವ, ಚಂಪಕ ಮತ್ತು ನೈದಿಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ದೇಹದ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಬಾಯಿಯ ದುರ್ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಸುವಾಸನೆಭರಿತ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಕೂದಲಿಗೆ ಬಳಸುವ ಎಣ್ಣೆಗಳಾದ ಚಂಪಕ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಕರ್ಪೂರ ಮಾರ್ಗಮದ, ಮೊದಲಾವುಗಳು. ದೂಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ದೇಹಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದೂಪವನ್ನು ಶ್ರೀಗಂಧ, ಅಗಿಲ, ಸಕ್ಕರೆ, ತೊರೆಹುಳಿಗಳು, ಬೀಜ ಮತ್ತು ಕೋಸ್ತ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆಗಳು ತುಂಬ ಸಮಯದವರೆಗೆ ಸುವಾಸನಾಭರಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳು ಲೋಕೋಪಕಾರದಲ್ಲಿವೆ[31].

ಬಳೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಬಳೆಗಳ ಉದ್ಯಮವು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಬಳೆಗಳು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಆಭರಣವಾಗಿತ್ತು ಹಾಗೂ ಶುಭಕರವಾದ ಸೂಚಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬಳೆಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ತಾಮ್ರ, ಗಾಜು, ದಂತ, ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಥಳಸ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇವು ಬಳೆಗಾರರು ಬಳೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ[32]. ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಉತ್ಖನನ ನಡೆಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಳೆಯ ಚೂರುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಂತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ್ತಿದ್ದು ಇವುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ದುರಾದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ದೊರೆತಿರುವುದು ಎಲ್ಲಾ ಬಳೆಗಳು ಒಡೆದು ಹೋದ ತುಂಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಬಳೆಗಳ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅವುಗಳಿಂದ ವರದಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಬಳೆಯ ಚೂರುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬೆಳೆಬಾಳುವವುಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳು ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ, ಶಂಖ, ಗಾಜು ಹಾಗೂ ಆನೆಯ ದಂತಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಬಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತು[33]. ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳು ನೀಲಿ, ನೀಲಿ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಪಟ್ಟೆಗಳಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಪಟ್ಟೆಗಳಿರುವ ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳ ಚೂರುಗಳು ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಗಾಜಿನ ಬಳೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಪಂಪನ ಹೇಳಿಕೆಯು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸರು ತಮ್ಮ ಮಾಂಗಲ್ಯ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು[34]. ಬಳೆಗಳಷ್ಟೇ ಸೂಚಕ ಕಿವಿಯ ಓಲೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾಜಿನ ಕೈಗನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ .

ಗಣಿಗಾರಿಕೆ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನಲ್ವತ್ತು ವಿಧದ ಖನಿಜ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು ಅನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ, ಚಿನ್ನ, ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು, ಕ್ರೋಮಿಯಂ, ತಾಮ್ರ, ಕಂಚು, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ, ಮ್ಯಾಂಗನೀಶ್, ಬೆಳ್ಳಿ, ತವರ, ಬಾಕ್ಸೈಟ್, ಗ್ರಾಫೈಟ್, ಸುಣ್ಣ, ಗಂಗರ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವವುಗಳು, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಂಚು, ತಾಮ್ರ, ಸುಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಗಣಿಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು[35].

ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆಯ ಆಯುಧಗಳು

ಬೇಟೆಗಾರಿಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಬೇಟೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಬಾಣ ಧನುಸ್ಸು ಭರ್ಜಿ ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆತಕೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬೇಟೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಆಯುಧಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಫಿಗ್ರಫಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಆಯುಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಖಡ್ಗ, ಕತ್ತಿ, ಈಟಿ, ಭರ್ಜಿ, ಗುರಾಣಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕಾಲದ ದೇವ ದೇವತೆಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುದ್ದ ವೀರ ಯೋದರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಚತುಷ್ಕೋನದ/ಆಯಾತಾಕಾರದ ಗುರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ[36].

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾರು ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತೆಂಗಿನ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಗಂಗವಾಡಿಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರೀಗಂಧದ ಮರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು ನುರಿತ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಇದರಿಂದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಗವತಿಯ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಸಾಕಷ್ಟು ಐಷರಾಮಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಜೊತೆಗೆ ಬುಟ್ಟಿ ತಯಾರುಮಾಡುವುದು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ತೇಗದ ಮರ, ಬೀಟೆಯಮರ, ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಪಿಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಬಡಗಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಅರಣ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಮರಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಕತ್ತರಿಸಿದ ದಿಮ್ಮಿಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣಗೆ ತುಂಡರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುವುದು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾಸನ್ ಕಾಲೊಜ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ ಪ್ರೊ.ಶೇಷಾದ್ರಿಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಮಾತಾದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪದ ಕಂಚಿನ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದು. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ಉದ್ಯಮವು ಖಾಸಗಿಯ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೇಖ್ ಆಲಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ[37].

ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಔಷದಿಗಳು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಮನೋರಂಜನೆ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಜೂಜು, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಭೋಧನೆ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳು, ಮದ್ಯತಯಾರಿಕೆ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚಮ್ಮಾರ, ಅಗಸ, ಮತ್ತು ಕ್ಷೌರಿಕ, ಮುಂತಾದವುಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಮೇದರು ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರಿನ ಹೊರಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಹರಿಜನರು ಇವರು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತ

ದನಗಳನ್ನು ಎತ್ತುವವರು ಆಗಿದ್ದರು. ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವವರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ಸಮಗಾರರು (ಚಮ್ಮಾರರು) ಎಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ[38]. ಜನರ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಶುಭ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಅಗಸ(ಆಸಗ) ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಶ್ರೇಣಿಯಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವರು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಳಿ ಮಾಡಲು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕ್ಷಾರಸಂಬಂಧಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು[39]. ಕ್ಷೌರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ನಾವಿದ ಆಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಉಗುರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ನಾವಿದರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ನಾವಿದರ ಮೇಲೂ ಅವರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು[40]. 7ನೇಶತಮಾನದ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಕಿಗ್ಗ ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಚಕನು ಕಮ್ಮಾರನ ಪ್ರಕಾರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ತಜ್ಞರು ಒಂದು ಆಸಕ್ತಿದಾಯಕ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ತುರುವಳ, ಕ್ಷೌರಿಕ(ನಾವಿದ), ಅಗಸ(ಅಸಗ), ಆಚಾರಿ(ಓಜ) ಮತ್ತು ಹೊರಜಾತಿ(ಹೊಲೆಯ) ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಕುಂಬಾರ(ಮಣ್ಣಿಗ), ಚಿನಿವಾರ(ಪೊಂಗುಲಾನ್), ಮರ ಕಡಿಯುವವರು, ಕಮ್ಮಾರ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಗುಂಪುಗಳು ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವೆಂಕಟಪುರ ಶಾಸನ(ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ ತಾಲೂಕು,ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ) ಕ್ರಿ.ಶ.880 ರ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಆಚಾರಿಯು ಆನಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ವೀರಕಲ್ಲನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ[41].

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದೇನೆಂದರೆ ಕರಕುಶಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳು ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅಂದಿನ ಅರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅಂದಿನ ಜನತೆ ಇಂತಹ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಹಾಗೂ ಅವು ನಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಘಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಆಧಾರ ಸೂಚಿಗಳು

1. ಬ್ರಜದುಲಾಲ್ ಚಟ್ಟೋಪಾದ್ಯಯ, ಇನ್ ಏನ್ಸ್ಯೆಂಟ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಕಾನಾಮಿಕ್ ಹಿಸ್ಟೋರಿ() ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 1987, ಪುಟ95
2. ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್, ಮೈಸೂರು ಆ್ಯಂಡ್ ಕೂರ್ಗ್, ನ್ಯೂಡೆಲ್ಲಿ, 1986, ಪುಟ
3. ಎಮ್ .ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಗಂಗಸ್ ಆಫ್ ತಲಕಾಡ್, ಮದ್ರಾಸ್,1936,ಪುಟ254.
4. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ., 'ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಗಂಗಾಸ್', (ಮೈಸೂರು, 1976),ಪುಟ.242.
5. ಅದೇ., 1976, ಪುಟ.242.
6. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಸೋಷಿಯಲ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಎಕಾನಾಮಿಕ್ ಕಂಡಿಸನ್ಸ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮೈಸೂರು, ಪುಟಗಳು, 79, 88, 97.
7. ಕೆ.ಎನ್. ನೀಲಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಂಗಮ್ ಲಿಟ್ರೆಚರ್ ಇಟ್ಸ್ ಕಲ್ಟ್ಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಕಲ್ಚರ್ ಮದ್ರಾಸ್ 1972, ಪುಟ36.
8. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ97.
9. 9.ಎಮ್ .ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಗಂಗಸ್ ಆಫ್ ತಲಕಾಡ್, ಮದ್ರಾಸ್,1936,ಪುಟ254.
10. ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, 'ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ', (ಕ್ರಿ.ಶ. 450–1150), (ಬೆಂಗಳೂರು, 1979), ಪುಟ68.
11. ಕೆ.ವಿ.ರಮೇಶ್,(ಸಂ) ಇನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಸನ್ಸ್ ಆಫ಼್ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಗಂಗಸ್, (ದೆಹಲಿ, 1984) ಪುಟ29.
12. ಅದೇ.,ಪುಟ74.
13. ಅದೇ., ಪುಟ88.
14. ಅದೇ.,ಪುಟ88.
15. ಎಮ್ .ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟಗಳು 254–55.
16. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟಗಳು93,485,512.
17. ಎಮ್ .ವಿ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟಗಳು 254–55.
18. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ.,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ242
19. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟಗಳು,
20. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟಗಳು
21. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ103.
22. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ412
23. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ103.
24. ಅದೇ., ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ146.
25. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ.,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ243.
26. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ146.
27. ಅದೇ., ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ147.
28. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ.,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ243.
29. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ147.
30. ಡಾ.ಡಿ.ವಿ. ದೇವರಾಜ್, 'ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿಕಲ್ ಎಕ್ಸ್‌ಕವೇಶನ್ ಆಟ್ ತಲಕಾಡ್(1992–93), ಸಂ1, ಮೈಸೂರು, 1996,
31. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ106.
32. ಅದೇ., ಪುಟ106
33. ಅದೇ.,ಪುಟ106.
34. ಡಾ.ಡಿ.ವಿ. ದೇವರಾಜ್, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ,
35. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ
36. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ.,ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ245
37. ಎಮ್ .ವಿ.ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ106.
38. ಶೇಕ್ ಆಲಿ ಬಿ., ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ244.
39. 39.ಅದೇ.,
40. ಕೆ.ಎನ್. ನೀಲಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ,ಪುಟ87
41. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿ, ಪುಟ489–90
42. ಮಾಲಿನಿ ಅಡಿಗ, 'ದ ಮೇಕಿಂಗ್ ಆಫ಼್ ಸದರ್ನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೊಸೈಟಿ, ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಕಲ್ಚರ್ ಇನ್ ದ ಅರ್ಲಿ ಮೆಡಿವಲ್ ಪಿರಿಯಡ್ ಕ್ರಿ.ಶ 400–1030', (ಚೆನ್ನೈ, 2006), ಪುಟ227
43. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾತತ್ವ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ತ್ವ , ಮೈಸೂರು 2009
44. ಬಿ.ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ, 'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವರ್ತಕರು', ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, (ಧಾರವಾಡ, 1986) .